

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นพุทธมามกะในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและเชิงพรรณนา โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก และจากเอกสารตำรา หนังสือ บทความ วารสาร งานวิจัย และงานวิทยานิพนธ์ต่างๆ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาและวิถีปฏิบัติของพุทธมามกะในสมัยพุทธกาล ๒) เพื่อศึกษาความเป็นมาและวิถีปฏิบัติของพุทธมามกะในสังคมไทย ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเป็นพุทธมามกะในสังคมไทย จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษามานี้ สามารถสรุปผลการวิจัยอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ได้ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

พุทธมามกะในสมัยพุทธกาล

ผู้ที่เป็นพุทธมามกะ มาจากการได้พบพระพุทธเจ้าและได้ฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์ แล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธา หลังการฟังพระธรรมจบ ก็เปล่งวาจาประกาศตนขอถึง พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ เรียกว่า อุบาสก อุบาสิกา (พุทธมามกะในปัจจุบัน) ดังเช่น เศรษฐีบิดาของพระยสะ, พระเจ้าอชาตศัตรู ที่ประกาศตนเป็น อุบาสก และมารดาที่บอติดกรรยาของพระยสะ ที่ประกาศตนเป็น อุบาสิกา ในสมัยนั้นการเข้าถึงพระรัตนตรัย มี ๒ ลักษณะ ที่สำคัญ คือ

๑. เข้าถึงพระรัตนตรัยแบบโลกุตตระ คือ ผู้เข้าถึงมีจิตเข้ากระแสพระนิพพาน สามารถทำลายกิเลสอันเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุผลขั้นต้น ดังนั้นเมื่อฟังธรรมจบแล้วในทันทีจึงได้บรรลุผลเปลี่ยนจากปุถุชนเป็นพระโสดาบัน และประกาศตนเป็นอุบาสก อุบาสิกา ขอถึงพระรัตนตรัย

๒. เข้าถึงพระรัตนตรัยแบบโลกียะ คือ ผู้เข้าถึงมีจิตเกิดศรัทธาเชื่อในพระรัตนตรัยว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุด ดังนั้น จึงได้ประกาศตนเป็นอุบาสก อุบาสิกา ขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ

หลักธรรมของอุบาสก อุบาสิกา พระพุทธเจ้าได้ให้หลักคุณธรรม ๕ ประการ ผู้ที่สามารถปฏิบัติเข้าถึงคุณธรรมทั้ง ๕ นี้ เรียกว่า อุบาสกัตตะ และ อุบาสิกาัตตะ หรือ อุบาสกแก้ว

ด้านความประพฤติปฏิบัติ สมัยพุทธกาล มีอุบาสก อุบาสิกาที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่อง ดังเช่น จิตตคฤหบดีอุบาสก ผู้เลิศในการแสดงธรรม, สุทัตตอนาถบิณฑิกเศรษฐี ผู้เลิศในการ

ให้ทาน, นางชูชุตตรา ผู้เลิศในด้านพหุสูตร, นางกาติยานี ผู้เลิศด้านเลื่อมใส แสดงว่าอุบาสก อุบาสิกา ในสมัยนั้น เป็นผู้ยึดมั่นในพระรัตนตรัยอย่างมั่นคง และประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้า

ดังนั้น ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล (เบื้องต้นของกุศลต่างๆ), ถึงพร้อมด้วยศรัทธา, ถึงพร้อมด้วยจาคะ, ถึงพร้อมด้วยปัญญา และเป็นอุบาสก อุบาสิกาผู้ประกอบด้วยคุณธรรม ๕ ประการ ได้แก่ เป็นผู้มีศรัทธา, เป็นผู้มีศีล, เป็นผู้ไม่ถ้อยมกตสันช่าว, เป็นผู้ไม่แสวงหาทักษิณีย นอกพระพุทธศาสนา และบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา สามารถบรรลุธรรมได้โดยลำดับ ด้วยความ ประพฤติปฏิบัติของอุบาสก อุบาสิกาเหล่านั้นนั่นเอง

พุทธมามกะในปัจจุบัน

ผู้ที่เป็นพุทธมามกะ เกิดมาจากหลายกรณี แต่สรุปได้เป็น ๒ กรณีหลัก คือ

(๑) ด้วยเจตนาของตนเอง ดังกรณีของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ในปัจจุบัน ทรงประกาศตนเป็นพุทธมามกะ พร้อมทั้งมีหลักทศพิธราชธรรม (ซึ่งสอดคล้อง กับหลักพระพุทธศาสนา) พร้อมทั้งหลักธรรมโอวาทปาติโมกข์ คือ ละชั่ว ทำดี ทำจิตให้บริสุทธิ์ เป็นหลักปฏิบัติของพระองค์ ด้วยพระจริยวัตรงดงามที่ปรากฏให้เห็นที่ประจักษ์ได้

(๒) ด้วยเจตนาของผู้อื่น คือ เกิดจากเจตนาของผู้ปกครองหรือผู้อื่นที่มีใช้ตนเอง ดังเช่น ตอนที่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้พระราชโอรสประกาศตนเป็น พุทธมามกะ ก่อนออกไปศึกษาต่างประเทศที่ไม่มีพระพุทธศาสนา และกรณีของประชาชนทั่วไปก็เช่นกัน ตัวอย่าง คือ ต้องการปลูกฝังเยาวชนให้มั่นคงในพระพุทธศาสนา จึงจัดให้มีการประกาศตนเป็น พุทธมามกะหมู่ ดังนั้น แม้ว่าจะมีการเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยตามพิธีการแสดงตนก็ตาม แต่ใน สภาพความเป็นจริงก็ไม่อาจรับรองหรือแน่ใจได้ว่า ผู้ประกาศตนนั้นเข้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์หรือไม่อย่างไร เนื่องด้วยการประกาศตนนั้น ไม่ได้มาจากเจตนาของตนเอง ส่วนที่มีการ ประกาศตนด้วยตนเองก็คงมีอยู่

หลักปฏิบัติและความประพฤติของพุทธมามกะ พระสงฆ์ผู้เป็นประธานในพิธีแสดงตน ได้ให้โอวาทและหลักธรรม โดยให้ยึดพระรัตนตรัยเป็นสิ่งประเสริฐสุด และแสดงธรรมเทศนา คือ หลักโอวาทปาติโมกข์ เป็นหลักปฏิบัติ

ความเป็นพุทธมามกะในสังคมไทย

จากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า ความเป็นพุทธมามกะ คือ คุณสมบัติของบุคคลผู้เป็น พุทธมามกะ หมายถึง ผู้นับถือพระพุทธเจ้า ผู้เชื่อถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ ยึดมั่น ในพระรัตนตรัยอย่างมั่นคง และเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอน ให้เข้าถึงคุณธรรม ๕ ประการ เรียกว่า อุบาสกรัตนะ หรือ อุบาสกแก้ว ได้แก่

๑. มีศรัทธา

๒. มีศีล

๓. ไม่ถือมงคตื้นขาว

๔. ไม่แสวงหาทักษิณนอกพระพุทธศาสนา

๕. บำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา

และประพฤติปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดเหมือนอย่างอุบาสก อุบาสิกาในสมัยพุทธกาล เพื่อความพ้นทุกข์ทั้งปวง คือ เข้าถึงพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา

๕.๒ อภิปรายผล

จากข้อสรุปผลการวิจัย ดังกล่าว ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

(๑) ความเป็นพุทธมามกะในสมัยพุทธกาล มีลักษณะความเป็นพุทธมามกะ หมายถึง ผู้ประกาศตนถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ ยึดมั่นในพระรัตนตรัยอย่างมั่นคง และมีการปฏิบัติตนอย่างตั้งใจ มีความเพียรเลิศ จนสามารถบรรลุมรรคผล ได้ตามลำดับขั้น มีโศดาปัตติผล เป็นต้น แม้ผู้ยังเป็นปุถุชน ก็ย่อมได้รับประโยชน์สุขในปัจจุบัน และประโยชน์สุขในเบื้องหน้า

(๒) ส่วนการเป็นพุทธมามกะในปัจจุบัน หากไม่ได้เป็นโดยเจตนาของตนเอง ก็ยากที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสอน ด้วยไม่ได้มีเจตนาในการเป็นพุทธมามกะด้วยตนเอง จึงไม่มีเจตนาในการประพฤติปฏิบัติ

(๓) พุทธศาสนิกชนไทย หรือชาวพุทธไทย ผู้ยังไม่ประกาศตนขอถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในที่นี้ไม่เรียกว่า พุทธมามกะ

(๔) ในวิจัยนี้ แบ่งประเภทชาวพุทธเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. พุทธศาสนิกชน คือ ชาวพุทธตามทะเบียนบ้าน วัดอุประสงค์ที่ไปวัด คือ ต้องการไปไหว้พระเพื่อขอหวย รดน้ำมนต์ ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ ไม่ได้สนใจหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด ไม่มีการรักษาศีล อาทิ ยังดื่มเหล้าอยู่ เป็นต้น

๒. พุทธมามกะ คือ ผู้ประกาศตนหรือแสดงตนว่านับถือพระพุทธศาสนา มีพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่ง มีความสนใจศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (แต่อาจปฏิบัติยังไม่ตรงถึงขั้นบรรลุธรรมเป็นอริยบุคคล) อาทิ รักษาศีล ๕ ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เป็นต้น

๓. พุทธบริษัท คือ ผู้ประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติสมควร จนบรรลุเป็นอริยบุคคล

ดังนั้น ความเป็นพุทธมามกะในสังคมไทย จึงควรเป็นผู้ที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงใจ และจริงจัง เป็นผู้แสดงตนหรือประกาศตนเป็นพุทธมามกะ ซึ่งเท่ากับเป็นการรับรองตน เพราะได้ปฏิญาณตนว่าขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะจริง และจะเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาจริง เพื่อให้เข้าถึงหลักอุบาสกธรรม หรือ อุบาสกแก้ว และปฏิบัติให้เข้าถึงเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา เหมือนอย่างในสมัยพุทธกาล โดยยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ไม่ปฏิบัติขัดกับหลักพระพุทธศาสนา และไม่ปฏิบัตินอกกรอบหลักพระพุทธศาสนา มีคุณธรรม ๕ ประการ ที่เรียกว่า อุบาสกธรรม อยู่ประจำจิต และประพฤติปฏิบัติให้ถึงพร้อม

ด้วยในสภาพปรากฏสังคมไทยปัจจุบัน ชาวพุทธโดยส่วนใหญ่ ปฏิบัติยังไม่ถึงคุณธรรม ๕ ประการ ที่เรียกว่า อุบาสกแก้ว ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่ พุทธมามกะจะต้องแก้ไข ปรับปรุงตน เพื่อประพฤติปฏิบัติให้เข้าถึงคุณธรรมของ อุบาสกแก้ว

พุทธมามกะ ผู้สามารถประพฤติปฏิบัติเข้าถึงคุณธรรมของ อุบาสกแก้ว คือ ถึงพร้อมด้วยความมีศรัทธา มีศีล ไม่ถือมงคลตื่นข่าว ไม่แสวงหาทักษิณนอกพระพุทธศาสนา บำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา ย่อมได้ชื่อว่า มีความเป็นพุทธมามกะที่ดี ที่สมบูรณ์ในสังคมไทย

ดังนั้น พุทธศาสนิกชนไทย หรือที่เรียกว่าชาวพุทธไทย ในฐานะพุทธมามกะ ควรพิจารณาตน หมั่นศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้ได้ความรู้ เกิดความเข้าใจ นำสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้อง ถูกทาง ถูกวิธี ให้เป็นผู้มีความเป็นพุทธมามกะ คือ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ผู้ถึงพร้อมด้วยไม่เชื่อมงคลตื่นข่าว ผู้ถึงพร้อมด้วยไม่แสวงหาทักษิณนอกพระพุทธศาสนา และผู้ถึงพร้อมด้วยการบำเพ็ญในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ปฏิบัติถึงคุณธรรมที่เรียกว่า อุบาสกแก้ว อุบาสิกแก้ว ดังนี้ ย่อมนำพาความสุข ความสันติ ความร่มเย็น มาสู่ตนเอง ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ ย่อมเป็นความมั่นคงแห่งสถาบันพระพุทธศาสนา อีกทั้งเป็นผู้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนาอีกด้วย

๕.๓ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(๑) หน่วยงานรัฐและสถาบันการศึกษา ควรให้ความสำคัญและร่วมมือกันวางแผนกำหนดระเบียบการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ให้ชัดเจน และประกาศใช้ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ และหน่วยงานรัฐควรให้การสนับสนุนและส่งเสริม ด้วยสังคมไทยมีชาวพุทธมากที่สุด

(๒) สถาบันทางศาสนา อย่างวัดต่างๆ ควรมีความพร้อมตลอดเวลา หากจะมีชาวพุทธผู้มีเจตนาที่จะแสดงตนเป็นพุทธมามกะเป็นหมู่คณะ และควรเน้นจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะ อย่างการสันทนาธรรม หรือปฏิบัติธรรม มากกว่าการจัดกิจกรรมรื่นเริง บันเทิง ขาของ ดังที่ได้เห็นในปัจจุบัน และควรจัดเป็นประจำ มีกำหนดเวลาที่แน่นอน มีการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

๕.๔ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นพุทธมามกะในสังคมไทย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป คือ ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเข้าถึงอุบาสกธรรมของพุทธมามกะดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาพุทธมามกะกับการเข้าถึงความมีศรัทธา
๒. ศึกษาพุทธมามกะกับการเข้าถึงความมีศีล
๓. ศึกษาพุทธมามกะกับการเข้าถึงความไม่ถือมงคลตื่นข่าว
๔. ศึกษาพุทธมามกะกับการเข้าถึงความไม่แสวงหาทักษิณนอกพระพุทธศาสนา
๕. ศึกษาพุทธมามกะกับการเข้าถึงความบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา